

Kyzylova V. V. A play style as the means of ironic sight actualization of the reality in the adventure and hop story „Holidays of the Aliens from Salatti” written by Kseniya Kovalska

In the article the author analyzes an adventure and fantastic novel written by K. Koval'ska „The Holidays of Aliens from Salatta”. The specificity of the fantastic component in the imaginative literature which determines the choice of the literary conventionality is being outlined. It is being noted that the rational and fantastic elements used by the writer for instance starships, interplanetary traveling, brothers-aliens, life modeling on a distant planet are making a specific background which reveals the adventurous plot of the novel. A skilful manipulation by these means helps author develop important and actual problems of the everyday life. An actable style anticipates a language game (on phonetic, lexical and idiomatic levels) and helps bringing into focus the author's ironic perspective on everyday life and approaching the aesthetic effect.

Key words: literature for children, genre, novel, rational fantastic literature, actable style, game.

Стаття надійшла до редакції 02.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Бровко О. О.

УДК 82.091

Є. О. Лепьохін

**РОМАН „АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ” НОРМАНА МЕЙЛЕРА
ЯК ОДИН ІЗ ВЗІРЦІВ АМЕРИКАНСЬКОГО
ЕСТЕТИЧНОГО ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ**

Екзистенціалізм набув популярності в Америці у середині 40-х – 50-х рр. ХХ ст. Зокрема, захоплення екзистенціалістськими постулатами спостерігається у творах Н. Мейлера (1923 – 2007). Починаючи з роману „Оленьчий парк” („The Deer Park”, 1955), він „застосовував ідею Екзистенціалізму до особливої форми відчуження, яка відчувалася у повоєнній Америці, страху перед атомною бомбою і комунізмом” [1, с. 230]. Письменник дав ім'я американському екзистенціалісту – хіпстер („hipster”). Зазвичай, численний доробок митця, а це романи, есе, публіцистика, документалістика, вивчають та аналізують крізь призму неофрейдизму, екзистенціалізму, неокритики, соціології, феміністичної критики. У вітчизняному літературознавстві дослідженню творчості вже класика американської літератури приділено

мало уваги. Перед усім, слід назвати окремий розділ монографічного дослідження Тамари Денисової „Екзистенціалізм и современный американский роман”, який присвячено художній романістиці Н. Мейлера.

У пропонованій статті розглянемо риси екзистенціалізму у романі „Американська мрія” („An American Dream”, 1965), хронотоп зустрічі, становлення нової ідентичності екзистенційного героя, який перебуває на межі. У 1959 році американський прозаїк написав есе „Білий негр” („The White Negro: Superficial Reflections on the Hipster”), маніфест хіпстеризму, у якому він описав „хіпстера” – американського психопата, екзистенційного бунтаря. Продовжуючи стезю, на яку вийшов А. Камю у „Бунтівній людині” („L'homme révolté”, 1951) Н. Мейлер показує, як те, що вважалося недоліком, стає нормою. Ця норма є способом звільнення від страхів і гноблень. Такого хіпстера Н. Мейлер змальовує у романі „Американська мрія”, де йому вдалося відобразити й загальні положення екзистенціальної естетики, й особливості його американського варіанту, зокрема, положення власної „екзистенціальної теології хіпстеризму” (Дж. Коткін). Серед рис мейлерівського екзистенціалізму С. Фінкельштайн відзначає наступні: демонстративна непокора будь-яким соціальним умовностям, певна „елітарність”, жорстокість людей, у чому митець переконався під час Другої світової війни, бунтарство, у якому є місце і наркотикам, і хизуванням своїми сексуальними подвигами, різноманітні акти насильства, заглиблення у власний світ, що заважає побачити справжню реальність [2, с. 273].

Екзистенційні герої бувають двоюрими: такими, які є носіями універсальних, загальних ознак, і такими, що мають „відтінок” локального забарвлення, певного територіального „графства”. На думку Тамари Денисової [3, с. 151], екзистенціаліст за Мейлером – це людина, яка повністю відійшла від суспільного життя, розцінюючи усе у світі як відносне, не визнаючи ніяких абсолютних істин. Хіпстер готовий визнавати якийсь певний закон лише в конкретній ситуації. Людину він розглядає не як хорошу чи погану, а як суму можливостей.

Ця пара („локальне – глобальне”) втілена, зокрема, у повісті „Падіння” А. Камю і в романі „Американська мрія” Н. Мейлера. Письменник не рефлексує над проблемами, скажімо, жителів Ефіопії (такими популярними, як громадянська війна, голод, СНІД і т. п.), а роздумує над проблемою американців ефіопського походження (слід читати „єврейського”: Роджек – єврей, як і сам автор). Валентина Заманська також схильна вважати, що у творах письменників екзистенціального спрямування людина постійно перебуває на межі провалля, сфера її проживання – онтологічний час та простір. Звідси широкий діапазон для окреслення поняття „людина”, який є індивідуальним для кожного письменника, проте має спільне коріння: ця людина є покинутою, чужою, розгубленою, сторонньою [4, с. 32]. Таким чином дізнаємося про кореляцію автообразу і гетерообразу, що

утворює надструктуру, літературний етнообраз, у цьому випадку – американського екзистенціаліста.

Фабула роману досить проста, як підкреслює Б. Вебер [5], схожий матеріал можна знайти у багатьох американських газетах із новинами „сенсаційного” змісту, у книгах формату бульварного читива і т. п. Але те, що перетворює твір з простого, тривіального на такий, що претендує на певну оригінальність, це хроніка 32 годинної метафізичної одиссеї Стівена Роджека лабіринтами власного ества, що вдало переплітається з блуканнями Нью-Йорком, екзистенційного бунтаря. Усе його існування до кульмінаційного епізоду, на що натякає сам герой – боротьба зі страхом смерті, з „ідеєю” смерті. К’еркегорівський „страх” супроводжує Роджека всюди. Його симптоми – нудота, відчуття внутрішньої пустки, тривога, запах розпаду, гниття. Навіть після смерті дружини, перебуваючи у поліцейському відділку, „американський психопат” розмірковує над тим, чи не зізнатися у всьому і тим самим, як Мерсо, змусити соціум „законно” вбити себе. Якщо не зосередити увагу на пошук-творення Стівеном нової ідентичності з екзистенціалістської точки зору, тоді, як мовить далі Б. Вебер, твір випадає з поля зору читача, втрачає свою привабливість.

Роман починається зі спогадів: про Другу світову війну, про зустріч протагоніста Роджека з майбутньою дружиною Деборою тощо. Якщо камюсівський Скаргон вдавався до спогадів, щоб знайти виправдання (якого не може бути, бо усі є винними), то Роджек хоче проаналізувати, що призвело його до „виправданого” вбивства. У принципі, як і Кламанс, Роджек досягнув небувалих висот у суспільстві, здійснив власну „американську мрію” – колишній конгресмен, телеведучий, професор екзистенціальної психології у нью-йоркському університеті. Перший розділ – це автобіографія Роджека. У ній Дебора показана як баронеса Мадлен із фільму Ф. Фелліні „Солодке життя” („*La dolce vita*”, 1960): чарівна, вільна у стосунках з чоловіками, розкішна, трагічна, щоправда, як інша фікційна американка – фіцджеральдівська Дейзі з роману „Великий Гетсбі” („*The Great Gatsby*”, 1925), не позбавлена певної бруталності, стервозності. З позиції феміністичної критики, образ Дебори є архетипним. У ньому втілено уявлення про таку категорію жінок як „монстр”, на противагу їй Шеррі – „янгол” (Sandra M. Gilbert and Susan Gubar’s *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*).

Усе це тому, що дружина перестала поважати Роджека, позбавила його моральної підтримки саме в ту мить, коли він цього потребував. Як і Кламанс (Скаргон), Стівен гуляє міфічними колами пекла лише з тією різницею, що Жан-Батист перебуває там, ніби у результаті покарання, в той час як Стівен – для самоствердження. Недаремно Дебора і її батько, Барней Келлі, стають втіленням диявольського для Роджека, натомість співачка Шеррі – еманція божественного, сам Роджек – десь посередині. Як пояснював письменник: „Це було бачення Роджека. До тої міри, якщо

читач симпатизує Роджеку, це буде його (читача – *Є. Л.*) бачення. До тої міри, якщо читач вирішує, що Роджек є абсурдним героєм, він (читач – *Є. Л.*) не буде згідним з таким поглядом. Та навіть якщо припустити, що точка зору Роджека мала щось спільне з *моїм* поглядом на персонажів, звичайно ж, я намагався створити Дебору складнішою крізь призму добра і зла, ніж Барнея Келлі. Припускалося, що Барней Келлі був центром зла у книзі” [6, с. 209]. Зрештою, натяк на те, що багатій Келлі намісник сатани, автор робить за допомогою анімальних образів. На родинному гербі Мангаравіді і Кофлінів зображено лева і змію, а це ті тварини в образі яких у Біблії в негативному значенні згадується Люцифер. Дихотомію „лев-пекло” зустрічаємо у „Божественній комедії” Данте, у „Втраченому раї” Дж. Мільтона тощо. Образи тварин автор використовує і для опису Роджекових уявлень про страх. Наприклад, він порівнює себе з лисицею, яку загнано у глухий кут мисливськими собаками-переслідувачами [7, с. 70], коли разом з інспекторами їде у відділок давати свідчення і де його знову чекатиме „страх”.

Центральна тема роману – „достоєвщина”, тема злочину і покарання, але у Н. Мейлера вона набуває іншого звучання, ніж у російського класика. Мейлерівський „Раскольников” вбиває дружину і звільняється від тиранії сваволі останньої. Епізод з убивством Дебори інколи порівнюють з кульмінаційним моментом на пляжі повісті „Сторонній” А. Камю. „Двері лиха”, які відчинив Мерсо п’ятьма пострілами в араба, спробував відкрити і Стівен. Результат вчинку обох, що відзначає Дж. Коткін [8, с. 206], це шлях до творення нової ідентичності, яка у випадку Роджека пов’язана з досягненням катарсису через вбивство. Соціальний антагонізм, втілений автором в образах Стівена Роджека і Дебори Келлі, набуває нового значення, коли „злочин” Роджека розглядати як маніхейство, боротьбу добра зі злом. Н. Мейлер по-своєму трактує діалектику добра і зла при цьому основна екзистенціальна засада цього методу – вибір, моральний для одних й аморальний для інших, є спільною для екзистенціальноналаштованих митців.

Мейлерівський екзистенціалізм у романі „Американська мрія” за своєю академічною сутністю майже цілковито сартризм. Письменник вказував на те, що коріння екзистенціалізму в атеїстичних філософах, таких як Ж.-П. Сартр, тому він (екзистенціалізм – *Є. Л.*) часто звернений до абсурду. Н. Мейлер наголошував: „За Сартром, ми повинні діяти так, ніби є мета навіть якщо ми знаємо, що її немає. Це стало головним концептом екзистенціалізму в Америці. Але не моїм. Я екзистенціаліст, який вірить, що Бог і Диявол у стані війни. Подібно Сартру з його атеїзмом, я висуюю твердження про цілковиту визначеність, яка водночас ґрунтується на неспроможності її підтвердити” [6, с. 213]. Дослідник Р. Лейст [10] схильний розцінювати роман „Американська мрія” як мейлерівський сартризм у дії: у художній формі автор

послугується постулатами на кшталт „існування передує сутності”, „буття-для-себе”, „самосвідомість” і „ніщо”, „проект”. Естетика хіпстеризму, яку американський прозаїк формував ще у попередніх своїх художніх творах, в „Американській мрії” відображена крізь призму сартрівського постулату „людина – це проект”. Роджеку доводиться постійно себе формувати: злочинець-втікач від правосуддя, закоханий вдівець тощо.

Тематичні паралелі з повістю „Сторонній” не обмежуються лише використанням вбивства у фабулі чи опису наслідків вчиненого. Передусім, це занурення у складний внутрішній світ Роджека, який досить сюрреалістичний. Як зазначає Е. Вілсон [9, с. 59], мета Мейлера полягала в тому, щоб читачі не просто зрозуміли Стівена, а схвалили його позицію, моральну поведінку, вчинки. Якщо у „Сторонньому” Мерсо байдуже ставиться до слів Марі про кохання, то у романі „Американська мрія” любов, кохання як естетичні принципи доведені до рівня інцесту, вбивства, грошей.

Наратор у романі гомодієгетичний, так само як, наприклад, у повісті „Падіння”. Мовлення Роджека, як і Скаргона, спрямоване на власний осуд, засудження, огиду до „Я” минулого і спроба змінити „Я” теперішнє. Воно рясногранне, з превалюванням значної кількості метафор у вигляді порівнянь. На думку Б. Вебера [5], у Роджека більше спільного з героями епохи романтизму, ніж з антигероями сучасників автора С. Беллоу, Б. Маламуда, Р. Райта. Своєю чергою, коріння романтичного простежується і в іншого екзистенційного героя, у Мерсо („Сторонній”), стан відчуження якого є результатом прозріння екзистенції, втратою пріоритетів.

Роман містить автобіографічні мотиви: як і автор, антигерой роману Роджек воював у Другій світовій війні, став конгресменом (Н. Мейлер балотувався на мера), Роджек у пориві люті, одержимості вбиває дружину (Н. Мейлер, одружений шість разів, поранив ножом свою другу жінку), Роджеку 44 роки, Н. Мейлеру на момент написання роману – 41 тощо. В одному із інтерв'ю, присвяченому появі роману, письменник сказав: „Я хотів показати людину, яка дуже відповідала моєму поколінню і взагалі була мого типу. Коли хтось пише від першої особи, прийнятно мати героя, який достатньо близький тобі, скажімо, як Фредерік Генрі близький Хемінгвею, хоча, звичайно, не однаковий у поведінці” [6, с. 101 – 102].

М. Бахтін визначив мотиви, що задіяні у розробці сюжету: зустріч – прощання, втрата – знаходження, пошуки – знаходження, впізнавання – невпізнавання та ін. У романі усі події відбуваються довкола жінки. Для прикладу, убивство Дебори: Роджек спочатку її душить, потім, будучи ще очманілим, спускається вниз, помічає, що покоївка дружини мастурбує, навалюється на неї, а жінка не противиться. Коли все закінчується, повертається нагору, викидає дружину з вікна, імітуючи її самогубство. Далі починається калейдоскоп

випадковостей: інспекторам Стівен пояснює, що однією з причин нещастя слугувала нав'язлива ідея дружини, що вона зла і розпусна, хвора на рак. Представники закону не вірять, забирають його у відділок для офіційного протоколу.

Інспектор зазначає: „Роджеку, вам ще поталанило, що ніхто серйозно не постраждав, коли зіткнулося п'ять машин. Якби кого-небудь убило, ми змогли б нависити на вас смерть дружини <...> І справді, над цим боком справи я чомусь не замислювався. Зрештою, це не було частиною мого плану спричинити аварію п'яти машин” [7, с. 73]. Найцікавіше відбулося далі. Другий інспектор, який одразу ж не повірив в історію про самогубство, саркастично мовить: „Інколи мені здається, що цим містом управляє якийсь прихований маніяк. І він влаштовує збіги. Наприклад, ваша дружина викидається з вікна. Через рак, як ви стверджуєте. Та через те, що вона впала, п'ять машин потрапляє в аварію на Іст-ривер-драйв. І хто ж сидить в одній з них, як не дядечко Гануччі <...> Він хрещений батько <...> У нас вже 2 роки є постанова Верховного суду на його арешт, але він то у Лас-Вегасі, то у Маямі <...> І ось сьогодні ми його беремо <...> Тому що він забобонний <...> Перед ним лежить мертва жінка, і вона прокляне його, якщо він втече <...> Це погано відіб'ється на його раковій пухлині <...> Погляньте, що виходить: у вашої дружини, якщо вірити вам, був рак, а дядечко Гануччі прогнів від нього наскрізь” [7, с. 77]. Як пояснював автор, у романі він ілюстрував одну із його численних концепцій – теорію про одночасне зростання драматизму у творі із інтенсивністю появи збігів: „Ви можете їх змінити. Можете сказати, що збіг не відбудеться, доки події не стануть драматичними. Я думаю, для цього є підстава. Якщо ви вірите у Богів і Дияволів <...> чому б їм не мати відношення до того, коли відбуваються важливі події? Чому Богу і Дияволу не мати власного відділку з брудних жартів? Тобто розцінювати їх ніби як високу прибудову ЦРУ” [6, с. 210].

З іншого боку, використання збігів як свідчення існування абсурду, є віртуозною грою письменників у „сценаристів” свого життя, намагання переконатися у потрібності Справі. Для Сартра та багатьох інших – це становить потребу організувати слова у причинно-наслідковий зв'язок, який вербалізує „хаос” як систему, що функціонує через наявність „випадковостей”.

Звичайно, що аналіз роману „Американська мрія” не вичерпується зазначеними позиціями. Але інтенції його наступного дослідження крізь призму екзистенціальної естетики необхідно продовжувати окреслювати. З часу своєї появи твір неодноразово привертав увагу дослідників-експертів. Як правило, відгуки на нього були негативними, що сприяло, мабуть, появі слів Н. Мейлера про роман, як найкращий його витвір. „Американська мрія” є свідченням яскравого поетичного мовлення Мейлера-стиліста, одним із прикладів відсутності авторської оцінки вчинків героїв (що є типовим для літератури екзистенціальної орієнтації),

цікавою, але водночас складною для сприйняття історією про „людину-у-ситуації”.

Список використаної літератури

1. **Kelly D.** Existentialism / David Kelly // Literary Movements for Students : Presenting Analysis, Context, and Criticism on Commonly Studied Literary Movements : Second Edition, Volume 1 / [proj. ed. I. M. Milne]. – Gale Cengage Learning, 2009. – Pp. 222 – 252. 2. **Finkelstein S.** Existentialism and Alienation in American Literature / Sidney Finkelstein. – New York : International Publishers, 1965. – 314 pgs. 3. **Денисова Т. Н.** Экзистенциализм и современный американский роман / Тамара Наумовна Денисова. – К. : Наук. думка, 1985. – 245 с. 4. **Заманская В. В.** Экзистенциальная традиция в русской литературе XX века. Диалоги на границе столетий : учебное пособие / В. В. Заманская. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 304 с. 5. **Weber Br.** A Fear of Dying : Norman Mailer’s an American Dream [Електронний ресурс] / Brom Weber // Hollins Critic. – 1965. – Vol. 2, No. 3. – Режим доступу : www.questia.com/library/1G1-133025781/a-fear-of-dying-norman-mailer-s-an-american-dream. 6. **Conversations** with Norman Mailer / [ed. by J. Michael Lennon]. – Jackson, MS : University Press of Mississippi, 1988. – 396 pgs. 7. **Mailer N.** An American Dream : [novel] / Norman Mailer. – London : Flamingo, 1994. – 238 p. – (Flamingo Modern Classic). 8. **Cotkin G.** Existential America / George Cotkin. – Baltimore, Maryland : Johns Hopkins University Press, 2003. – 368 pgs. 9. **Wilson A.** Norman Mailer : An American Aesthetic / Andrew Wilson. – Bern : Peter Lang Publishing, 2008. – 272 pgs. 10. **Laist R.** An American Dream : American Existentialism [Електронний ресурс] / Randy Laist // The Mailer Review. – 2009. – Vol. 3, No. 1. – Режим доступу : www.highbeam.com/doc/1G1-214528349.html.

Лепьохін Є. О. Роман „Американська мрія” Нормана Мейлера як один із взірців американського естетичного екзистенціалізму

У статті здійснено аналіз роману Н. Мейлера „Американська мрія” з метою доведення його приналежності до літератури екзистенціалізму. Використано ключові екзистенціалістські категорії „проект”, „людина”, „випадковість”. Доведено, що митець слова змальовує людину, як і інші письменники екзистенціальної орієнтації, у пошуках власного буття.

Ключові слова: роман, автор, сартризм, екзистенціалізм, збіг, мотив.

Лепехин Е. О. Роман „Американская мечта” Нормана Мейлера как один из примеров американского эстетического экзистенциализма

В статье выполнен анализ романа Н. Мейлера „Американская мечта” на предмет его принадлежности к экзистенциальной литературе. Используются ключевые экзистенциальные категории „проект”, „человек”, „случайность”. Доказано, что художник слова описывает человека, как и другие писатели экзистенциальной ориентации, в поисках собственного бытия.

Ключевые слова: роман, автор, сартризм, экзистенциализм, совпадение, мотив.

Lepyokhin Ye. O. Norman Mailer’s novel „An American Dream” as an example of the American aesthetic existentialism

In the article the comparative analysis of the novel „An American Dream” by N. Mailer has been done as to its adherence to the tenets of the existential literature. The key existential notions have been used „project”, „man”, „contingency”. It has been proved that the author like other existentialists describes human being in the search of his entity.

Key words: novel, author, sartrism, existentialism, contingency, motive.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Козлик І. В.

УДК 821.111-94.09

Д. В. Новохатский

**АЛЬТЕРНАТИВНО-ИСТОРИЧЕСКАЯ ПРИРОДА РОМАНА
РОБЕРТА ХАРРИСА „ФАТЕРЛАНД”**

Альтернативная история находится на стыке отраслей гуманитарного знания – истории, философии, социологии, где сложилась определенная традиция трактовки альтернативно-исторических теорий [1];[5]. В то же время работ, посвященных литературной специфике альтернативно-исторических произведений, мало: среди исследований последних лет выделяется статья С. Козловой [3]; иногда проблемы альтернативной истории рассматриваются в общем контексте осмысления истории в современном литературном процессе. За рубежом